

BURCHARD VON STRAZBURG'UN MISIR SEFARETİ (1175/1176) VE İSLAM DÜNYASINA DAİR İZLENİMLERİ

BURCHARD VON STROUSBOURG'S TRAVEL TO EGYPT (1175/1176) AND HIS IMPRESSIONS ON ISLAMIC WORLD

Zeynep İNAN ALİYAZICIOĞLU*

Makale Bilgisi

Başvuru: 31.03.2021

Kabul: 07.08.2021

Article Info

Received: Apr, 31, 2021

Accepted: Aug. 07, 2021

Öz

Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın hizmetinde Burchard von Strazburg 1175 yılında diplomatik bir görevle Mısır'a seyahat etmiştir. Burchard'ın görevi daha önce Friedrich Barbarossa ile Sultan Selahâddîn Eyyûbî arasında yapılan siyasi ve ticari antlaşmaları uzatmak ve bölge hakkında bilgi toplamaktır. Alman elçi İskenderiye'ye vardığında Sultan Selahâddîn Şam'da bulunuyordu. Burchard, sultanla görüşmek üzere kara yoluyla Suriye'ye gitti. Yakın Doğu seyahatinden sonra Avrupa'ya döndüğünde Burchard gözlemlerini bir rapor halinde kaleme aldı. Burchard elçi olarak gittiği Mısır ve Suriye topraklarında yapmış olduğu diplomatik temaslara raporunda yer vermemiştir. Burchard'ın raporunun orijinal metni günümüze ulaşmamıştır. 13. yüzyılın başında rahip Arnold von Lübeck, Burchard'ın raporunu, o dönem yazmakta olduğu kroniğe bir bölüm olarak eklemiştir. Böylece Alman elçinin seyahatname türü raporu günümüze kadar gelmiştir. Burchard, Mısır ve Suriye bölgesinde yaşayan Müslüman, Hristiyan ve Yahudi halklarının birbirleriyle ilişkilerini, Hristiyan mabetlerini, Müslümanların ibadetlerini ve günlük yaşantılarını, bölgenin topografyasını ve tabii kaynaklarını, bölgede yetişen sebze ve meyveleri, hayvanları, çölde seyahat etmenin zorluklarını gibi konuları raporunda ele almıştır. Alman elçi Müslümanların inançlarını ve diğer milletlerle ilişkilerini oldukça objektif biçimde kâğıda aktarmıştır. Bu çalışmada Burchard von Strazburg'un Mısır ve Suriye seyahatindeki gözlemlerini aktardığı rapor, söylem analizi yöntemiyle incelenmeye ve Burchard'ın gözlemleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

* Dr., zeynepinanaliyazicioglu@gmail.com, Orcid: 0000-0002-6993-5512

Anahtar Kelimeler: Burchard von Strazburg, İslam, Hoşgörü, Mısır, Suriye

Abstract

Burchard of Strasbourg, who was officer in the service of the German Emperor Friedrich Barbarossa, traveled to Egypt on a diplomatic mission in 1175. Burchard's task was to extend the political and commercial agreements between Friedrich Barbarossa and Sultan Selahâddîn Ayyubi and to gather information about the region. When the German ambassador arrived in Alexandria, Sultan Selahâddîn was in Damascus. Burchard traveled by land to Syria to meet with the sultan. When he returned to Europe after his trip to the Near East, Burchard wrote his observations in a report. Burchard did not include in his report the diplomatic contacts he made in Egypt and Syria, where he went as an ambassador. The original text of Burchard's report has not survived. However, at the beginning of the 13th century, priest Arnold of Lübeck added Burchard's report as a chapter to the Chronicle he was writing at that time. Thus, the travel account of the German ambassador has survived until today. In his report, Burchard discussed the relations between the Muslim, Christian and Jewish peoples living in Egypt and Syria, the Christian shrines, the worship and daily life of the Muslims, the topography and natural resources of the region, the vegetables and fruits grown in the region, animals, and the difficulties of traveling in the desert. The German ambassador conveyed the beliefs of Muslims and their relations with other nations on paper in a very objective manner. In this study, the report of Burchard of Strasbourg's observations during his travels to Egypt and Syria was analyzed with the method of discourse analysis and Burchard's observations were evaluated.

Key Words: Burchard of Strasbourg, Islam, Tolerance, Egypt, Syria

Giriş

12. yüzyılda Yakın Doğu'nun en önemli siyasi figürlerinden biri kuşkusuz Selahâddîn Eyyübî (1169-1193)'dir. Selahâddîn Eyyübî 1169-1171 yılları arasında Nüreddin Mahmud Zengî (1128-1146)'nin teşvikiyle Mısır'a düzenlediği askeri seferlerde başarılı olmuş ve Fâtımîler Devleti'ni tarih sahnesinden silmiştir (1171). Sultan Selahâddîn Mısır'da kurduğu güçlü siyasi ve askeri teşekkülle Kudüs Haçlı Krallığı'nın bölgedeki nüfuzunu önemli ölçüde kırmıştır. Avrupalı güçler, Eyyübî Devleti'yle siyasi ve ticari antlaşmalar yaparak imtiyazlar almaya ve Akdeniz'de başat güç olmaya çalışmışlardır. 12. yüzyılın Akdeniz ticaretinden faydalanmak ve Yakın Doğu'nun siyasi-askeri durumu hakkında bilgi edinmek amacıyla Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa (1155-1190) 1175'te Burchard von Strazburg'u Selahâddîn Eyyübî'nin sarayına elçi olarak göndermiştir. Burchard, Mısır'a seyahat ettiğiinde Sultan Selahâddîn Şam'da bulunuyordu.

Alman elçi sultanla görüşmek için kara yoluyla Suriye'ye gitmiş ve gerekli diplomatik görüşmeleri yapıp 1176'da Avrupa'ya dönmüştür.¹

Burchard, Avrupa'ya döndükten sonra seyahat raporunu Latince kaleme almıştır. Burchard'ın raporunun ilk nüshası günümüze ulaşmamıştır. Benediktin rahibi Arnold von Lübeck, Burchard'ın raporunu 13. yüzyılın başında kaleme aldığı kroniğine eklemiştir. Böylece Alman elçinin Mısır ve Suriye'nin durumu üzerine yazdığı metin günümüze kadar gelmiştir. Burchard von Strazburg ve raporuyla ilgili literatürde az sayıda araştırma eseri bulunmaktadır. Mevcut çalışmalar birkaç sayfayı geçmeyen ansiklopedik bilgilerdir.² Burchard'ın raporu Michael Borgolte danışmanlığında Christiane M. Thomsen tarafından doktora tezi olarak çalışmış ve *Burchards Bericht über den Orient: Reiseerfahrungen eines staufischen Gesandten im Reich Saladin 1175/1176*, (Burchard'ın Doğu Hakkındaki Raporu: Selahaddin İmparatorluğunda Staufenli Bir Elçinin Tecrübeleri 1175/1176) başlığıyla 2018'de neşredilmiştir. Burchard ve metni üzerine hazırlanmış en kapsamlı çalışma Thomsen'in eseridir.

Bu çalışmada Friedrich Barbarossa tarafından Eyyübî sarayına gönderilen Burchard von Strazburg'un Mısır sefareti ve seyahatinden sonra kaleme aldığı raporda İslam hakimiyetindeki Mısır ve Suriye coğrafyasının kaynaklarına, bölgede yaşayan halkların günlük yaşamına ve birbirleriyle ilişkilerine, Müslümanların hoşgörüsüne dair tasvirleri söylem analizi yöntemiyle tahlil edilmesi amaçlanmaktadır. Öncelikle mevcut veriler ışığında Burchard von Strazburg'un yaşamı, Mısır sefareti ve raporu hakkında kısaca bilgi verilecek ardından raporunda aktardığı bilgiler incelenecektir.

Burchard von Strazburg ve Mısır Sefareti

Burchard von Strazburg'un yaşamına dair çok fazla bilgi mevcut değildir. Araştırmacılar onun Köln'de doğduğunu ve Alman İmparatoru Friedrich

¹ Christiane M. Thomsen, *Burchards Bericht über den Orient: Reiseerfahrungen eines staufischen Gesandten im Reich Saladin 1175/1176*, De Gruyter, Berlin, Boston 2018, s. 1 vd; Ramazan Şeşen, *Salâhaddîn Eyyübî ve Devlet*, Çağ yay., İstanbul 1987, s. 41 vd; John Victor Tolan, *Sons of Ishmael: Muslims through European Eyes in the Middle Ages*, University Press of Florida, Gainesville 2008, s. 101 vd.

² Burchard von Strazburg'un yaşamı ve seyahat raporu için bkz. F. Worstbruck, "Burchard von Straßburg", *Die Deutsche Literatur des Mittelalters: Verfasserlexion I*, De Gruyter, Berlin, New York, 1978, s. 118-119; J. Laurent, "Burchard von Straßburg", *Serapeum: Zeitschrift für Bibliothek-wissenschaft, Handschriftenkunde und ältere Literatur* 19 (1858), s. 145-154; 20 (1859), s. 174-176; John Tolan, "Burchard of Strasbourg", *Christian-Muslim Relations: A Bibliographical History*, Vol 3 (1050-1200), ed. D. Thomas-A. Mallett, Brill, Leiden, Boston 2011, s. 679-682; Hannes Möhring, *Saladin und der Dritte Kreuzzug: aiyubidische Strategie und Diplomatie im Vergleich vornehmlich der arabischen mit den lateinischen Quellen*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1980, s. 95 vd.

Barbarossa zamanında imparatorluk sekreteri olarak hizmet ettiğini belirtir. Tarihçi Scheffer-Boichorst, Siegburg Manastırı'nın başrahibi Nicholas'a gönderilen iki mektupta ilk kez Burchard'ın isminin geçtiğine dikkat çeker. İlk mektup 1161'de yazılmıştır. Mektupta Burchard'ın Aquileia'ya, Salzburg'a ve Macaristan'a diplomatik görevlerle gittiği bilgisi yer alır. İkinci mektup 1162'de yazılmıştır ve mektupta aynı yıl içinde Alman imparatorluk ordusunun Milan'ı kuşattığı ve tahrip ettiği bilgisi kaydedilmiştir. Bu tarihlerden sonra Burchard'ın ismi 1175'te gerçekleştirdiği Yakın Doğu seyahatini kaleme aldığı raporda geçer. Daha sonra 1177 ve 1178 yılları arasında Hohenstaufen Hanedanlığının resmi yazışmalarında dönemin sekreteri ve din adamı olarak imzası vardır. Son olarak 1182 ve 1194 yılları arasında birkaç resmî belgede Strazburg piskoposu olarak ismi zikredilmiştir.³

Burchard von Strazburg 6 Eylül 1175'te Mısır'a gitmek için Cenova'dan ayrılmıştır. Alman elçi, Korsika, Sardinya, Sicilya, Malta, Pantellaria üzerinden, kırk yedi gün süren deniz yolculuğunun ardından 23 Ekim'de İskenderiye'ye varmıştır.⁴ Orta Çağ boyunca Avrupa'dan Kutsal Topraklara ve Mısır'a giden hacılar ve tüccarlar için en güvenli yol mezkûr güzergahtı. Burchard, İskenderiye'ye vardığında Sultan Selahâddîn Eyyübî Mısır'da değildi. 1174 yılında Nüreddin Mahmud Zengî ölmüş ve yerine on bir yaşındaki oğlu el-Melikü's-Salih İsmail geçmişti. Atabey Gümüştakin'in desteğiyle el-Melikü's-Salih İsmail önderliğinde Suriye bölgesinde Selahâddîn Eyyübî'ye karşı bir muhalefet oluşturulmuştu. Selahâddîn Eyyübî, yerel güçler arasında kendisine karşı kurulan ittifakı bozmak amacıyla Suriye'ye gitmişti ve Şam'da bulunuyordu. Burchard, Mısır'dan sonra kara yoluyla Şam'a giderek Selahâddîn Eyyübî veya sultan adına devlet erkanından biriyle görüşmüştür. Ardından İskenderiye üzerinden Avrupa'ya dönmüştür.⁵

Burchard, Eyyübîler ve Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu arasındaki diplomatik münasebetleri düzenlemek amacıyla gittiği Mısır ve Suriye seyahatini *Itinerarium* başlıklı kısa bir raporda anlatmıştır. Ancak raporun ilk nüshası günümüze ulaşmamıştır. Arnold von Lübeck⁶ 1207 yılında Burchard

³ Paul Scheffer-Boichorst, "Der kaiserliche Notar und der Strassburger Vitztum Burchard, ihre wirklichen und angeblichen Schriften", *Scheffer-Boichorst Gesammelte Schriften*, Verlag von E. Eberig, Berlin 1905, s. 231 vd.; Tolan, *Sons of Ishmael*, s. 102 vd.; Thomsen, *Burchards Bericht über den Orient*, s. 383 vd.

⁴ Abbas Amin, *Ägyptomanie und Orientalismus: Ägypten in der deutschen Reiseliteratur (1175-1663), mit einem kommentierten Verzeichnis der Reiseberichte (383-1845)*, De Gruyter, Berlin, Boston 2013, s. 133; Thomsen, *Burchards Bericht über den Orient*, s. 68.

⁵ Ramazan Şeşen, "Selahâddîn-i Eyyübî", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36, TDV yay., İstanbul 2009, s.337; Tolan, *Sons of Ishmael*, s. 103.

⁶ Arnold von Lübeck'in yaşamına dair çok az bilgi mevcuttur. Doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 1150 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Arnold'un asil bir aileye

von Strazburg'un metnini bulmuş ve çok küçük değişiklikler yaparak "Babil'in ya da Mısır'ın Durumu Üzerine"⁷ başlığıyla onu *Chronica Slavorum* (Slavların Kroniği)'a eklemiştir. Arnold, Burchard'ın metnini *Chronica Slavorum*'a eklerken müellifin ismini yanlışlıkla Gerhard olarak kaydetmiştir.⁸

Arnold von Lübeck, *Chronica Slavorum*'da Burchard von Strazburg'un raporunu eklediği kısma şöyle bir açıklama yapmıştır: "Efendimizin [İsa] doğumunun 1175'inci yılında Romalıların imparatoru ve agustusu Frederich Efendi, Strazburg vicedominus [din adamlarının başındaki kişiyi]'u Gerhard'ı Babil Kralı Selahâddin'e gönderdi. Şimdi bundan sonra onun ağzından metnini dinleyelim."⁹ Bu ifadeden sonra Burchard'ın Mısır ve Suriye seyahatinin anlatısı başlar.

Burchard von Strazburg Hohenstaufen Hanedanlığını temsilen Mısır'a seyahat etmiştir. Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nu yöneten

mensup olduğuna dair iddialar vardır. Saksonya Dükü Aslan Heinrich (1129/35-1195)'in sarayında yetiştiği bilinmektedir. Braunschweig'da Benediktin Manastırı'nda rahip olarak görev yapmıştır ve 1177'den sonra Lübeck'deki Manastır'a baş rahip atanmıştır. 1172'de Aslan Heinrich ile Kutsal Topraklara bir hac seyahati gerçekleştirmiştir. 1212 ya da 1213 yılında ölmüştür. Arnold'un ismi günümüze kroniğiyle gelmiştir. Lübeck, kroniğini Helmold'un *Chronica Slavorum* başlıklı çalışmasının devamı olarak nitelemiştir. Helmold'un eserini bitirdiği yerden Arnold von Lübeck devam etmiş ve 1210 olaylarıyla eserini bitirmiştir. Arnold'un eseri yedi kitaptan oluşur. İlk kitap Aslan Heinrich ve hac seyahatine ayrılmıştır. İkinci kitap 1174 ve 1181 yılları arasındaki olayları anlatır. Bu dönemde Alman Kralı Friedrich Barbarossa ile Saksonya Dükü Aslan Heinrich arasında bir anlaşmazlık vuku bulmuş, bunun neticesinde Aslan Heinrich İngiltere'ye sürgüne gönderilmiştir. Üçüncü kitapta (1182-1188) Slav ve Danimarka topraklarındaki olaylara yer verilmiştir. Bu kitap içinde Aslan Heinrich'e methiyeler dizilmiş ve Kuzey Alman topraklarının tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü kitap Friedrich Barbarossa önderliğindeki Haçlı Seferini ve Kudüs'ün düşüşünü anlatır. Beşinci kitap Aslan Heinrich'in Kuzey Avrupa'ya dönüşünü ve ölümüne kadarki olayları anlatır (1180). Altıncı (1198-1204) ve yedinci kitaplar (1204-1210) Philipps (Staufer) ve Otto (Welfe)'nin seçim rekabetini ve bu rekabetin Philipp'in ölümüyle sonuçlanmasını ve Otto'nun Roma'da kraliyet tacını giymesini anlatır. Yine son kitaplarda Danimarka'daki savaşlar ve Kuzey Elbe'deki siyasi durum anlatılır. Daniela Kurz, *Geschlechteridentitäten und Geschlechterrollen in der Geschichtsschreibung des 11. und 12. Jahrhunderts: Am Beispiel von Adam von Bremen, Arnold von Lübeck und Helmold von Bosau*, Karl-Franzens-Universität Graz (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2010, s. 23-25; Bern Ulrich Hucker, "Die Chronik Arnolds von Lübeck als 'Historia Regum'", *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, 44 (1988), s. 103 vd.

⁷ *Die Chronik Arnolds von Lübeck, Nach der Ausgabe der Monumenta Germaniae*, trc. J. C. M. Laurent, Mit einem Vorworte von J. M. Lappenger, Berlin 1853, Wilhelm Geffer's Verlagsbuchhandlung, s. 281; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, Trc. Graham a. Loud, Crusade Text in Translation, Routledge, London, New York 2019, s. 272.

⁸ Tolan, *Sons of Ishmael*, s. 104.

⁹ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 281; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 272.

Hohenstaufen Hanedanlığı 12. yüzyılda Orta ve Güney Avrupa'da siyasi, askeri ve ekonomik gücünü büyük oranda artırmıştı. İmparator Friedrich Barbarossa Avrupa'da güç dengesini kurduktan sonra Yakın Doğu'daki Haçlı devletleri üzerinde hakimiyet kurmaya ve Akdeniz ticaretinden pay almaya yönelik bir politika takip etmeye başlamıştır. Friedrich Barbarossa bu amaçla zaman zaman Eyyübîler, Bizanslılar ve Selçuklular ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Selahâddîn Eyyübî Mısır'ı fethettikten sonra İmparator Friedrich Barbarossa 1172 yılında Cenevizli Albericus Lanfrancus'u elçi olarak Eyyübî sarayına göndermiştir. Böylece iki taraf arasında diplomatik münasebetler başlamıştır. Cenevizli Lanfrancus, Mısır'dan Avrupa'ya dönerken kendisine Eyyübî Devleti'ni temsilen Kadı Ebu Tahir eşlik etmiştir (1173). *Köln Kraliyet Kroniği*, Kadı Ebu Tahir'in Friedrich Barbarossa'nın sarayına varışını ve orada altı ay süren ikametini kısaca anlatır.¹⁰

Friedrich Barbarossa'nın Selahâddîn Eyyübî'yle dostane ilişkiler kurması Kudüs'te büyük endişe uyandırdı. Kudüs kralı I. Amalrik (1162-1174) Avrupa'daki krallara elçiler göndererek onlara Kutsal Toprakların korunması gerekliliğini hatırlattı. Diğer taraftan Selahâddîn Eyyübî de yapılan dostluk antlaşmalarına güvenmeyerek Bağdat halifesine bir mektup yazmış ve Friedrich Barbarossa'nın topraklarına saldırma ihtimalini bildirmişti.¹¹ 12. yüzyılda Akdeniz'deki güç savaşlarına Bizans ve Selçuklular da katılmıştır. Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan (1155-1192) Bizans İmparatoru Manuel Komnenos (1143-1180)'un sarayına giderek Anadolu'da kendisine yönelik oluşturulan Danişmendoğulları-Zengi Atabeyliği ittifakına karşı destek aramıştır.¹² Ancak Miryokefalon Savaşı'ndan (1176) sonra Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan Eyyübîlere ve Bizans'a karşı Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa ve Papalık ile ittifak kurma çabasına girmiştir.¹³ Manuel Komnenos ise Anadolu'daki Selçuklu tehdidi karşısında Batı'da toprak kazanma siyaseti gütmüş, bu doğrultuda Hohenstaufen Hanedanlığı, Ceneviz, Venedik ve Sicilya yönetimleriyle evlilik yoluyla ittifak antlaşmaları

¹⁰ *Die Kölner Königschronik*, nach der Ausgabe der Monumenta Germaniae, übersetzt von Karl Platner, Leipzig 1896, s. 106; Zeynep İnan Aliyazıcıoğlu, "Kutsal Roma Cermen İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın Sultan Selahaddin Eyyubi ile Diplomatik Münasebetleri", *Selahâddîn Eyyübî ve Dönemi*, ed. Abdulhalim Oflaz, Hiperyayın, İstanbul 2019, s. 546 vd; Michael Borgolte, *Mittelalter in der größeren Welt: Essays zur Geschichtsschreibung und Beiträge zur Forschung*, yay. haz. T. Lohse, B. Scheller, De Gruyter, Berlin 2014, s. 348, 349.

¹¹ Borgolte, *Mittelalter in der größeren Welt*, s. 350.

¹² Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, TTK yay., Ankara 2014, s. 160, 161.

¹³ Altay Tayfun Özcan, "Lübeckli Arnold'un Chronica Slavorum Adlı Eserinde Arslan Heinrich'in II. Kılıç Arslan'ı Ziyareti (1173) Bahsi ve Kayıtlarının Bazı Sorunları Üzerine", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1 (2016), s. 194.

yapmıştır.¹⁴ III. Haçlı Seferi öncesinde Akdeniz dünyasında Papalık, Haçlı prensleri, Selahâddîn Eyyûbî, Friedrich Barbarossa, II. Kılıç Arslan, Manuel Komnenos gibi liderler giriştikleri güç mücadelesinde birbirlerine karşı diplomasiyi önemli bir araç olarak kullanmışlardır.

Burchard von Strazburg'un Eyyûbî sarayına sefareti dönemin büyük liderlerinin güç yarışı yaptığı bir ortamda gerçekleşmiştir. Friedrich Barbarossa'nın Eyyûbîler ile ittifak kurma çabasının esas amacı Yakın Doğu'da nüfuzunu artırmak, Müslümanlarla ticari ilişkileri geliştirmek, Bizans'a ve İtalya'ya Akdeniz'deki gücünü göstermek özellikle de Bizans'ı yalnızlaştırmaktır. Kadı Ebu Tahir'in Mısır'a dönmesinden sonra 1175'te Friedrich Barbarossa iki taraf arasındaki iyi ilişkileri devam ettirmek ve gelecekte düzenlemeyi planladığı bir Haçlı Seferi öncesinde Eyyûbîlerin bölgedeki askeri gücünü öğrenmek amacıyla Burchard von Strazburg'u imparatorluk elçisi olarak Eyyûbî sarayına göndermiştir.¹⁵ Bu arada, Haziran 1174'te Sicilya donanması Yakın Doğu'daki Haçlılara yardım etmek bahanesiyle gittiği İskenderiye limanına başarısız bir kuşatma girişiminde bulunmuştu. Sicilya donanmasının Eyyûbîlere saldırısı Friedrich Barbarossa için önemli bir fırsattı. Burchard'ın diplomatik görevleri arasında Sicilya'ya karşı Selahâddîn Eyyûbî ile ittifak kurma amacı da vardı.¹⁶

Burchard, İslam coğrafyasına Kutsal Roma İmparatorluğu'nun bir elçisi olarak gitmesine rağmen raporunda diplomatik görevinden bahsetmemiştir. Hatta metinde Selahâddîn Eyyûbî'nin adını dahi zikretmemiştir. Seyahat raporunun birkaç yerinde "Babil Kralı" diyerek Sultan Selahâddîn Eyyûbî'ye atıf yapmıştır. Müslüman liderler dışında Doğu'daki Haçlı Prenslükleri ve siyaseti hakkında da yorum yapmaktan kaçınmıştır. Burchard'ın metni, bir diplomatın raporundan veya seyahatnamesinden ziyade Hristiyan bir hacının yazdığı kılavuz eserini¹⁷ anımsatmaktadır. Burchard von Strazburg

¹⁴ Ralph-Johannes Lilie, "Manuel I. Komnenos und Friedrich I. Barbarossa: Die deutsche und die byzantinische Italienpolitik während der zweiten Hälfte des 12. Jahrhunderts in der neueren Literatur", *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 42. Band, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1992, s. 165.

¹⁵ *Die Kölner Königschronik*, nach der Ausgabe der Monumenta Germaniae, übersetzt von Karl Platner, Leipzig 1896, s. 106; Zeynep İnan Aliyazıcıoğlu, "Kutsal Roma Cermen İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın Sultan Selahaddin Eyyubi ile Diplomatik Münasebetleri", *Selahâddîn Eyyûbî ve Dönemi*, ed. Abdulhalim Oflaz, Hiper yayın, İstanbul 2019, s. 546 vd.

¹⁶ Ziya Polat, "Selahâddîn Eyyûbî'nin Kudüs Haçlı Krallığı ile Yaptığı Şam Antlaşması (571/1175)", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 3/2 (2017), s. 167.

¹⁷ 1217-1218 tarihlerinde Kutsal Topraklara giden Alman hacı Thietmar, Burchard'ın eserinden uzun pasajlar alarak kendi seyahatnamesine eklemiştir. Bknz. J. A. Sprecher van Bernegg (Ed.), "Magister Thermars Reise Nach Palästina und Egypten in Anfang des 13. Jahrhunderts", *Neueste Weltkunde*, ed. H. M. Malten, Frankfurt 1844, s. 184-193.

muhtemelen tecrübeli bir diplomat değildi. Nitekim Burchard'ın raporu bölgenin siyasi ve askeri durumu hakkında hiç bilgi vermemesinden dolayı Friedrich Barbarossa'ya sunulmamıştır.¹⁸ Thomsen yapmış olduğu araştırmalar neticesinde Burchard'ın diplomatik görevine dair Latince ve Arapça kaynaklarda bilgi bulunmadığını belirtir. Eyyübî-Hohenstaufen diplomatik ilişkilerine yer ayıran *Köln Kraliyet Kroniği*'nin de Burchard'ın Mısır'a gidişi ve Sultan Selahâddîn ile görüşmesine dair bilgi vermemesi ilginçtir.¹⁹ Burchard'ın sefaretine dair kaynaklar sessizliğini korusa da onun seyahat raporundan sultanla görüşmek için Mısır'a gittiği bilinmektedir. Burchard, seyahat raporunda Yakın Doğu'daki kutsal mekanlara dair daha önce Avrupa yazınında mevcut olmayan bilgiler vermesi seyahat ettiği ve bahsettiği mekanları gördüğü gerçeğini gösterir. Ayrıca Alman elçi raporunda iddia ettiği gibi kendisi Mısır'a vardığında Selahâddîn Eyyübî'nin Şam'da bulunduğu bilgisi de seyahatini doğrular. Borgolte'ye göre Burchard Şam'da Selahâddîn Eyyübî ile görüşmemiştir. Sultan adına devlet erkanından birinin Alman elçiyle ilgilenmiş olma ihtimali yüksektir. Dolayısıyla Burchard raporunda Selahâddîn Eyyübî'yle görüşmesine dair ayrıntı vermemiştir.²⁰

İslam Coğrafyası, Şehirleri ve Kaynakları

Burchard von Strazburg'un İtalya'dan çıktığı deniz yolcuğu İskenderiye'de son bulmuştur. Alman elçi, İskenderiye'den sonra seyahatine genelde kara yoluyla devam etmiştir. Müellif, gezdiği coğrafyanın fiziki özelliklerini, şehirlerin durumunu, bölgenin iklim şartlarını, doğal kaynaklarını, bölgede yetişen bitkileri ve yaşayan hayvanları seyahat raporunda ele almıştır. Burchard'ın denizden yaklaştığı Mısır topraklarıyla ilgili ilk izlenimleri şöyledir:

“Mısır toprakları düz olduğu için denizcilere limanı göstermek amacıyla taşlardan inşa edilmiş çok yüksek bir kulesi olan İskenderiye limanına sonunda girdim. Denizcileri ölümden korumak ve onların limana yanaşmasını sağlamak için tüm gece orada bir ateş yanar. İskenderiye, yapılarıyla, açık alanlarıyla ve yüksek orandaki nüfusuyla tanınmış gözde bir şehirdir. Şehirde Babil hükümdarının [Selahâddîn Eyyübî] yönetimi altında Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar ikamet eder. Kalıntılarından anlaşıldığına göre şehir ilk kurulduğu zaman son derece genişti, şehrin uzunluğu dört, genişliği bir mildi. Şehir bir taraftan Fırat Nehri'nin bir koluyla kuşatılmış diğer taraftan Akdeniz'le çevrilmiştir.”²¹

Burchard, İskenderiye şehrinin fiziki özellikleri ve arkeolojisi hakkında bilgi verirken Mısır'ın simgesi Nil Nehri'ni Fırat Nehri'yle karıştırmıştır.

¹⁸ Borgolte, *Mittelalter in der größeren Welt*, s. 350-352; Tolan, *Sons of Ishmael*, s. 105.

¹⁹ Thomsen, *Burchards Bericht über den Orient*, s. 342.

²⁰ Borgolte, *Mittelalter in der größeren Welt*, s. 351.

²¹ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*. s. 282; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 273.

Müellif raporunun başka bir yerinde kaydettiği “*Kaynağı bilinmeyen cennetten gelen Nil ya da Fırat, Ren'den daha büyüktür.*”²² ifadesinden Nil ve Fırat Nehri'ni aynı menbâ olarak düşündüğü anlaşılmaktadır. Hatta devamında “*Fırat ve Nil bir ve aynı nehir olduğunun birileri farkına varmalıdır.*”²³ cümlesiyle müellif hatalı bilgisini tekrar etmiştir.

Burchard, kadim bir şehir olan İskenderiye'nin, Akdeniz'in önemli ticaret limanı olduğunu şu sözlerle vurgular:

“[İskenderiye'de] iklim çok sağlıklıdır. Orada çok sayıda yaşlı insan gördüm, hatta çok fazla yüz yaşını aşmış insan vardır. Şehir, hendekleri olmayan sadece harap olmuş bir duvarla savunulmaktadır. Ayrıca mezkûr limandan her yıl 8,000 marktan fazla saf gümüşe denk gelen 50,000 altın geçiş vergisi toplandığı bilinir. Çok sayıda farklı insan bu şehrin çarşılarını ziyaret eder. Yılda bir kez Nil Nehri'nden su depoları dolar ve su kemerleriyle taşınan suyun dışında şehrin tatlı suyu yoktur.”²⁴

Yukarıdaki alıntıda müellif İskenderiye şehrinin su ihtiyacının Nil Nehri'yle sağlandığı bilgisini okuyucuya aktarır. Nil Nehri tarih boyunca Mısır'da yaşayan insanların hem su ihtiyacının hem de tarım arazilerini sulaması sebebiyle tahıl ihtiyacının kaynağı olmuştur. Burchard'dan yaklaşık sekiz yıl sonra 1183'te hac amacıyla Endülüs'ten yola çıkıp, İskenderiye'ye varan İbni Cübeyr, seyahatnamesinde kanallar ve kuyular vasıtasıyla Nil Nehri'nin tüm Mısır topraklarının su ihtiyacını karşıladığı bilgisini nakletmiştir.²⁵ İbni Cübeyr'in seyahatnamesinde işaret ettiği İskenderiye'nin alt yapısı Burchard'ın da dikkatinden kaçmamıştır. Nehir ayrıca her dönem çeşitli hayvanlara ev sahipliği yapmaktadır. Alman elçi, Nil Nehri'nde gördüğü hayvanları özellikle Avrupa'da bulunmayan su aygırı ve timsahlara dair gözlemlerini şu şekilde aktarır:

“Nehir, suyun altında kendilerini gizleyen ve su yüzeyine çıkan vahşi atları besler. Ayrıca kertenkele biçiminde bir hayvan türü olan kısa dört ayağı ve kalın bacaklara sahip çok sayıda timsahı da besler. Onun [timsahın] başı dişi domuz başına benzer. Bu hayvan uzun ve semizdir ve büyük dişlere sahiptir. Güneş doğduğunda çıkar ve hayvan ya da çocuk bulursa onları yer.”²⁶

Burchard, Mısır halkının Nil Nehri'nden nasıl faydalandığını ve Mısır topraklarının verimini seyahat raporunda hayranlıkla şöyle kaleme almıştır:

²² *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 287; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 276.

²³ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 287; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 276.

²⁴ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 283; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 274.

²⁵ İbni Cübeyr, *Endülüsten Kutsal Topraklara*, Çev. İsmail Güler, Selenge yay., İstanbul 2017, s. 20.

²⁶ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 287; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 277.

“Bu şehirde bir zamanlar geniş mermer sütunlar üzerine yükselen firavunun büyük sarayı vardı fakat şimdi sadece kalıntıları var. İskenderiye'nin yakınında Nil Nehri'nin yatağından kısa bir mesafede bir alana yönlendirilen ve orada bir süre bekletilen suyun herhangi bir çalışma ya da insan emeği olmaksızın en saf ve en iyi tuza dönüştürüldüğü bir yer gördüm. Nil, yılda bir kez taşar ve toprakları sular, orada nadiren yağmur yağdığı için [su taşkınları] Mısır'ın tüm topraklarını verimli yapar. Su taşkını Haziran'ın ortasında başlar ve Kutsal Haç Bayramı'na kadar devam eder ve Epifani Bayramı'na kadar sular çekilir. Sular çekilir çekilmez ve toprağın her yeri ortaya çıktığında köylü hemen toprağı sürer ve tohum eker. Mart ayında buğday hasadını yaparlar. Bu ülkede buğday ve çok güzel arpa dışında herhangi bir tahıl üretilmez. Aziz Martin Bayramı'ndan Mart'ın sonuna kadar tüm sebze çeşitleri, bahçe ve tarlalardan meyvelerin hasadı yapılır. Bu ülkenin koyunları ve keçileri yılda iki kez ve en az iki yavru doğurur...”²⁷

Burchard, Mısır'da bulunduğu sırada Nil Nehri üzerinden Kahire'ye gitmiştir. Alman müellif bölgenin topografyasına ve iktisadi durumuna dair şu bilgileri aktarmıştır:

“İskenderiye'den yeni Babil'e üç gün kara yoluyla, yedi gün [Nil'in] kaynağına doğru kayıkla seyahat edilir. Bilindiği üzere orada üç Babil vardır: Biri Habur Nehrinin yanındadır. Oradaki Babil kulesine Nebukadnezar hâkim olmuştur. Orasının eski, terkedilmiş ve yeni Babil'den otuz günlük mesafeden daha uzak olduğu söylenir. Mısır'da Firavun zamanında yukarı Nil'de bir dağın yamacında kurulmuş şimdilerde terkedilmiş başka bir Babil vardır ki burası yeni Babil'den altı mil uzaklıktadır. Burası şu an yıkılmıştır. Yeni Babil Nil Nehri'nin yanındaki ovadadır ve bir zamanlar orası çok büyük bir şehirdi, bu şehir hâlâ çok dikkate değer ve kalabalıktır, her açıdan verimli bir bölgedir, orada sadece Hindistan'dan Nil boyunca gelen sonra İskenderiye'ye götürülen kıymetli eşyalarla dolu gemilerin tüccarları kalır. Sokaklarda ve meydanlarda her yerde tahıl ve sebze bulunur. Babil'den bir mil uzaklıkta çölde iki yapay dağ vardır ki onlar birbirlerine bir ok menzili mesafededir, her birinin eni ve yüksekliği aynı çok sayıdaki mermerden büyük bloklar ve taştan kare bloklardan inşa edilmiştir... Yeni Babil'den öteye yaklaşık bir milin üçte biri kadar mesafede Kahire adında dikkate değer başka bir şehir vardır ki orası şimdi kralların ve prenslerin saraylarının ve askerlerin kışlalarının bulunduğu saltanat yeridir. Bu askeri şehir Nil'in yakınında kurulmuştur ve yapılarıyla daha az muhteşem ve dikkate değer değildir. Bir duvarla çevrelenmiş ve çok güzel meyve ağaçlarıyla sarılmıştır.”²⁸

Burchard, Yakın Doğu'da üç tane Babil isminde şehrin ya da bölgenin olduğunu dile getirmiştir. İlki MÖ 6. yüzyılda Kral Nebukadnezar'ın ele geçirdiği Fırat'ın kollarından Habur Çayı'nın yakınındaki Babil şehridir ve Alman elçinin belirttiği gibi Mezopotamya'daki Babil, Kahire'ye oldukça uzaktır. İkinci Babil, Romalılar zamanında Yukarı Nil'de yaptırılan bir

²⁷ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 281; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 274.

²⁸ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 285, 286; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 275.

kalenin ismidir. Üçüncüsü ise Akdeniz sahilinde eski Kahire'ye yakın tüccarların kaldığı müstahkem bir mevkidir. Pek çok Orta Çağ tarihçisi Babil ismini Mısır'ın merkezi yani Kahire'ye işaret etmek amacıyla kullanmıştır.²⁹ Mısır Piramitleri, Nil Nehri'nin kenarında Romalılar zamanında inşa edilen Babil Kalesi'nin yakınındadır. Burchard, raporunda piramitleri yapay dağlar olarak tanımlamıştır. Alman elçinin raporu bir hac seyahatnamesini andırmasına rağmen Mısır piramitlerini gidip görmesi onun sefaretinin seküler yönüne işaretir.

Alman elçi Burchard Mısır topraklarının iktisadi durumu ve yeraltı kaynakları hakkında okuyucuya şu bilgileri verir:

“Çölde yeni Babil [Kahire]'den altı gün uzaklıkta belli dağlardan kralın kullanımı için toplanan renklendirici bir madde olan şap çıkartılır. Ayrıca Mısır'da çivit boyası da üretilir. Mısır'da çok miktarda çeşitli kuşlar bulunur. Yeryüzünün her yerinde altın olmasına rağmen ne altın ne gümüş ne başka türden bir metal Mısır topraklarında bulunmaz. Mısır'da aynı zamanda çok iyi atlar yetiştirilir; ayrıca [orada] Nübye'den gelen bol miktarda papağan bulunur. Nübye, Babil'den yirmi gün uzaklıkta bir mesafede bulunur ve bir krala sahip Hristiyan bir ülkedir fakat halkı eğitilmemiştir ve ağaçlıklı bir bölgedir. Mısır'da içlerinde bir tavuk bulunmaksızın bin ya da iki bin civciv bir fırında ateşte pişirilir ve bunlar kral içindir. Mısır çok sıcak bir ülkedir ve nadiren yağmur yağar. Sina Dağı Babil'den yedi gün mesafede çöldedir.”³⁰

Orta Çağ'da şap, tekstil ve sanat ürünlerinin renklendirilmesinde kullanılan ve ticareti yapılan önemli bir hammaddedir. İtalya'nın kuzeyindeki şehir devletleri tekstil imalathanelerinde kullandıkları şapın büyük bir kısmını Mısır'dan ithal ediyordu.³¹ Burchard raporunda Mısır'da çıkartılan şapa dikkat çekmiştir. Seyahat raporunun geneline bakıldığında müellif, Mısır'ın ekonomisinin tarım ve ticarete dayandığını vurgulamıştır ki bu konuda haksız değildir. Akdeniz limanlarına ulaşan Baharat ve İpek Yolları üzerinden Eyyübiler önemli miktarda gelir elde etmekteydiler. Diğer taraftan, Nil deltasının verimli toprakları bölgenin tahıl ihtiyacını karşılıyor ve artan tahıl ticari emtia olarak kullanılıyordu.³²

Alman elçi Burchard Mısır'a vardığında Selahâddin Eyyübî Şam'da bulunuyordu. Dolayısıyla Burchard, Sultan Selahâddin Eyyübî'yle görüşmek

²⁹ Tolan, *Sons of Ishmael*, s. 103.

³⁰ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 288: *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 277.

³¹ Özkutlu, “Orta Çağ'da Papalık Yasakları ve Müslüman Doğu”, s. 488.

³² Ramazan Şeşen, “Eyyübiler”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 12, TDV yay., İstanbul 1995, s. 29, 30.

için kara yoluyla Şam'a gitmiştir. Alman elçi, yolda gördüklerini şu şekilde aktarmıştır:

“Babil'den Şam'a çöl üzerinden seyahat ettim ve herhangi bir işlenmiş toprak parçası görmediğim bu çölde yirmi gün geçirdim. Çöl toprakları sadece çok az yerde bulunan alçak çalılıklar dışında hiçbir şeyin yetişmediği hem ova hem de dağlardan oluşan kumsallardır. Bu ülkede iklim çok sert ve fırtınalıdır, kışın son derece soğuk yazın aşırı sıcaktır. Bu ülkeden geçen yol güzergâhı, rüzgarların yüzeydeki kumları dağıtması sebebiyle herhangi birinin zorlukla yolu bulmasına neden olduğu için güzergâhı sıklıkla kullanan bedeviler dışındaki kişiler için yolu bulması zor ve güçtür. Denizcilerin okyanusta yolculuk yaptığı gibi bedeviler de diğer insanlara orada seyahat etmeleri noktasında rehberlik yapar. Çölde aslan, deve kuşu, domuz, vahşi öküz, yabani eşek ve tavşan türü olan onagrilerin yaşaması dikkat çekicidir. Bölgede dördüncü ve beşinci günden sonra su çok nadiren bulunur... Deniz gibi esrarengiz olmasından dolayı hiç kimsenin çölün genişliğini ya da sınırlarını bilmemesi ilginçtir.”³³

Burchard, çölde seyahat etmenin zorluklarını ve bölgede yaşayan bedevilerin rehberliğinin önemini okuyucuya hissettirmiştir. Çöl seyahatinin zorlukları hac seyahatnamelerinin yaygın konuları arasındadır. Mısır'dan Suriye'ye giderken kara yolu üzerindeki en önemli durak Busra'dır. Burchard, seyahat güzergâhındaki şehirle ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

“Çölü geçtikten sonra çok az Hristiyan'ın meskûn olduğu düz bir alan buldum fakat bölge Hristiyan ve Müslümanlar arasında sınır olduğu için büyük ölçüde virane olmuş ve çok az imar edilmiştir. Bu yerde bir zamanlar Hristiyanlar tarafından iskân edilmiş geniş ve muhteşem kesimli taş bloklardan inşa edilmiş Busra denilen antik bir şehir vardı, kalıntılarında anlaşıldığı kadarıyla bir zamanlar çok güzel ve hoştu. Fakat şimdi burada Müslümanlar yaşar...”³⁴

Müellif Busra'dan ayrılıp Şam'a gittiği dönemde Nüreddin Mahmud Zengî ölmüş yerine oğlu el-Melikü's-Sâlih İsmâil geçmişti. Burchard'ın “*Oradan [Busra], büyük bir kısmı Şam hükümrana vergi veren Hristiyanlar tarafından imar edilmiş topraklar boyunca üç gün gittim ve Şam'a vardım.*”³⁵ cümlesinde zikrettiği Şam hükümdarı Sâlih İsmâil'dir. Hz. Ömer döneminde (635) İslam topraklarına katılan Şam şehri Müslüman yöneticiler tarafından imar edilmiş, gözde bir şehirdir. Yapıları, su kemerleri ve yeşil meyve bahçeleriyle şehir, çok sayıda seyyahın ilgisini çekmiştir. Burchard'ın Şam'a dair gözlemleri şu şekildedir:

“Şam, çift duvarları ve pek çok kulesiyle, dış kaynaklardan su kemerleriyle şehre ve şehir içindeki çeşitli yerlere akan suyuyla, suyun ulaştığı süslü ve ihtişamlı inşa

³³ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 289; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 278.

³⁴ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 289; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 278.

³⁵ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 289; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 278.

edilmiş binalarıyla çok iyi tahkim edilmiş mükemmel bir şehirdir. Şehir her tarafından geniş ölçüde çevrelenmiş ve çok zevkli bağ ve bahçelerle donatılmış yoğun nüfusludur. Gerçekten de dünyaya ait bir tür cennet gibi şehir hem içeriden hem de dışarıdan insan gayretiyle sulanmaktadır. Ve orada çok sayıda Hristiyan kilisesi, Hristiyan ve Yahudi bulunur. Şam bölgesinde mükemmel şarap üretilir. Şam, çok sayıda yaşlı insana ev sahipliği yaptığından oranın çok sağlıklı bir şehir olduğu da anlaşılmaktadır. Şam, Kudüs'ten dört günden kısa, Akka'dan dört gün mesafe uzaktadır.³⁶

Tarih boyunca Doğu topraklarını gezen Batılı seyyahlar yeryüzünün cennetini aramışlardır. Avrupa'da seyahatname türü eserlerin artması sonucunda gezi edebiyatında "Doğu'nun Dört Cenneti" söylemi ortaya çıkmıştır. Doğu'nun dört cenneti, dört Doğu şehri olarak zaman zaman farklılık gösterse de Şam, Batı literatüründeki ortak cennet şehirdir.³⁷ Burchard da Şam'ı betimlerken şehre "cennet" yakıştırması yapmıştır. Alman elçinin şehirde dikkatini çeken bir diğer husus gayrimüslim nüfus ve Hristiyan kiliseleridir. Şam'daki görevi bittikten sonra Alman elçi Mısır'a dönerken muhtemelen Hristiyanların elindeki Kudüs'e uğramıştır. Ancak raporunda Kudüs'ten bahsetmemiştir.

İslam Coğrafyasında Yaşayan Halklar

Burchard, raporunda sıklıkla Yakın Doğu'da Müslüman, Hristiyan ve Yahudi halkının uyum ve huzur içinde bir arada yaşama tecrübesini özellikle de İslam hoşgörüsünü vurgulamıştır. Elçilik göreviyle gittiği Mısır ve Suriye topraklarındaki izlenimlerini kâğıda aktarırken müellif hemen hemen her paragrafında üç semitik dinin mensuplarının kendi mabetlerine sahip olmalarını ve orada özgürce ibadetlerini ifa etmelerini dile getirmiştir. Eyyübî Devleti İslam hukukuna ve örfi geleneğe uygun yönetiliyordu. İslam hukukuna göre ülke sınırları içinde yaşayan azınlıkların hakları devlet korumasındaydı. Eyyübî yönetiminin sunduğu huzur ortamı pek çok Yahudi'nin Mısır ve Filistin'e göç etmesine vesile olmuştu. Müslüman idareciler Hristiyan azınlığa karşı da hoşgörülüydü. III. Haçlı Seferi'ne rağmen Eyyübî idaresinde Müslüman ve Hristiyanlar arasındaki sosyal ve ticari ilişkilerin bozulmaması huzur ortamının göstergesidir.³⁸

Burchard, İslam coğrafyasında bulunan Hristiyanlara ait kutsal mekanlara ve eşyalara seyahatname türü raporunda ayrıntılı bir şekilde yer ayırmıştır.

³⁶ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 290; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 279.

³⁷ Doğu'nun dört cenneti tartışması için bkz. Zeynep İnan Aliyazıcıoğlu, *Jakob Philipp Fallmerayer ve Eserlerinde Bizans-Osmanlı Doğusu İmgesi*, TTK yay., Ankara 2020, s. 150, 151.

³⁸ Şeşen, "Eyyübiler", s. 24, 28.

Müellif, Kahire yakınlarında Hristiyanlarca kutsal görülen El-Matariyya bölgesini şu şekilde tasvir etmiştir:

“Bu şehirden [Kahire'den] bir mil uzaklıkta bir balsam bahçesi vardır... Herhangi başka bir suyla sulanamadığı için bu bahçe kendi su kaynağına sahiptir. Hirodes'in zulmünden kaçarken Meryem Ana Mesihimizle bu kaynağa sığınmıştı ve bir süre orada kalmıştı, insan doğasının ihtiyacına uygun olarak [Meryem] oğlunun çamaşırlarını kaynakta yıkamıştı. Bundan dolayı bu kaynağa şimdiye kadar Müslümanlar tarafından derin bir saygı duyulur ve onlar orada kendilerini yıkarken oraya mum ve tütsü getirirler.”³⁹

Burchard'ın alıntıda bahsettiği balsam bahçesi Kahire şehrinin yakınında el-Matariyya'da bulunur. Yeni Ahit'in Matta kitabındaki rivayete göre Yahudi kral Hirodes (MÖ 74/73-4)'in gazabından Mısır'a doğru kaçan Meryem ve ailesi el-Matariyya'da bir su kaynağının yakınında dinlenir.⁴⁰ 7. yüzyılın başlarından itibaren Kıptice yazılan eserlerde Meryem ve ailesinin Mısır'a göç ettikleri sırada el-Matariyya'da bir süre durdukları ve dinlendikleri kaydı vardır. 12. yüzyıla geldiğinde bu küçük yerleşim bölgesi önemli ve iyi inşa edilmiş bir hac mevki olarak ünlenir. Kıpti müellif Ebu Makarim'e göre, Rum, Frank, Etiyopyalı ve Nübyeli elçiler halifenin sarayına giderken el-Matariyya bölgesindeki su kaynağında yıkanır ve dua ederler. 13. ve 14. yüzyıl boyunca bölgeye gelen Hristiyan hacılar da el-Matariyya'dan bahsetmişlerdir. Ancak Burchard'ın dikkat çektiği nokta bu su kaynağının sadece Hristiyanlar için değil aynı zamanda Müslümanlar tarafından da kutsal olarak görülmesidir.⁴¹

Burchard, İslam coğrafyasında bulunduğu süre içinde Müslümanları yakından tanımak istemiş ve onların Hristiyanlar hakkındaki bilgilerini öğrenmeye çalışmıştır. Müellif, Müslümanların Hristiyanlara saygısını şu sözlerle okuyucuya aktarmıştır:

“Müslümanlar Meryem Ana'nın bir melek tarafından İsa'ya hamile bırakıldığına, bebeği doğurduğuna ve doğumdan sonra bakire kaldığına inanırlar. Onlar, İsa'nın bakirenin oğlu kutsal bir peygamber olduğunu ve hem bedenen hem de ruhen Tanrı tarafından mucizevi bir şekilde cennete yükseltildiğini söylerler ve İsa peygamberin doğumunu kutlarlar. Fakat onlar Hz. İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğunu inkâr ederler, o vaftiz edilmiş, çarmıha gerilmiş, öldürülmüş ve yakılmıştır. Hatta kendilerinin sünnet oldukları ve bizim olmadığımız için Hz. İsa'nın ve havarilerinin kurallarına bağlı kaldıklarını iddia ederler. Ayrıca

³⁹ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 286; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 276.

⁴⁰ Yeni Ahit, Matta: 13-16. Bknz. *Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2016, s. 1011.

⁴¹ Benjamin Z. Kedar, “Convergences of Oriental Christian, Muslim and Frankish Worshippers: The Case of Saydnaya and the Knights Templar”, *The Crusades and the military Orders: Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity*, Ed. Z. Hunyadi ve diğ., Central European University Press, Budapest 2001, s. 89, 91; Tolan, *Sons of Ishmael*, s. 106, 107.

havarilerin peygamber olduğuna inanırlar ve pek çok şehite ve rahibe saygı duyarlar.”⁴²

Burchard, Müslümanların Hz. Meryem ve İsa'ya derin saygı duymalarını ve onların ilahi yönüne olan inançlarını büyük ölçüde doğru tasvir etmiştir. Meryem ile ilgili başka bir kıssayı müellif şöyle kaleme almıştır:

“Ayrıca Kahire’de çok eski ve uzun bir palmye ağacı vardır ki Kutsal Bakire Mesihimizle orayı geçerken bu ağaç onun üzerine eğildi, Meryem ağaçtan hurma topladı ve tekrar ağaç doğruldu. O zaman bunu gören Müslümanlar Kutsal Bakireyi kıskandılar ve ağacı boylu boyunca ikiye böldüler. Bu olayın yaşandığı gece ağaç birleşti ve tekrar diklendi fakat kesik yaraları şimdiye kadar varlığını korudu. Müslümanlar bu ağaca saygı duyarlar ve tüm gece onu mumlarla aydınlatırlar. Mısır’da Kutsal Bakirenin yaşadığı başka yerler vardır ki hem Hristiyanlar hem de Müslümanlar tarafından oralara saygı duyulur.”⁴³

Burchard kaleme aldığı metinde Müslümanları tanımlamak için genelde Sarazen terimini kullanmıştır. Orta Çağ’da yazılan eserlerde sıklıkla karşılaşılan “Sarazen” terimiyle Türkler, Araplar ve İranlılar hem dini hem de etnik yönden tanımlanır.⁴⁴ Ancak yukardaki alıntıdan anlaşıldığı üzere Burchard, mezkûr terimi İslam’dan önce bölgede yaşayan halklar için de kullanmıştır. Alıntıda hadise İslam’ın doğuşundan önce gerçekleşmiştir. Müellif, bu noktada “Sarazen” terimiyle İslam öncesi ve sonrası bölgede

⁴² *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 286, 287; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 276.

⁴³ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 287; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 276.

⁴⁴ Suzanne Conklin Akbari, *Idols in the East: European Representations of Islam and the Orient, 1100-1450*, Ithaca, London 2009, s. 285. “Sarazen” kelimesi Orta Çağ Avrupa’sında Hristiyan yazarların İslamiyet’in doğmasından önce Araplar için kullandıkları bir terimdir. Bu terimin kökenine dair kesin bir bilgi mevcut değildir ancak bazı din adamları Kitabı Mukaddes’e dayanarak bir teori geliştirmişlerdir. Kutsal kitapta geçen kıssaya göre İbrahim peygamberin eşi Sara (İshak’ın annesi), Hacer’i kıskandığı için onu ve oğlu İsmail’i uzaklaştırmıştır. Böylece İsmaililer ve Sarazenler (İbrahim’in eşi Sara’dan dolayı) olarak iki ayrı soy oluşmuştur. Hristiyan din adamları İsmail soyunu ifade ederken zaman zaman Haceriler terimini kullanmışlardır. Kelimenin kökenine dair bir başka iddia ise Kahire ve Salamandre arasında Sarras isimli bir şehirde yaşayanlara Sarazen denildiği ve kelimenin oradan Batı literatüründe yaygınlaştığı şeklindedir. Üçüncü bir iddia ise kelimenin Arapça “Doğu” anlamındaki *sharqi* (şark) kelimesinden türediği varsayımdır. Tüm bu iddiaların doğruluk ihtimalinin düşük olduğunu belirtmek gerekir. “Sarazen” teriminin kullanımı ve anlamı tarihi dönemlere ve çeşitli coğrafyalara göre önemli farklılıklar içerir. Kelimenin Avrupa’da yaygın şekilde kullanılması İslamiyet’in doğuşundan sonra olmuştur. İlk zamanlar Arap, Sarazen ve İsmaililer terimleri Batı yazınında yaygınken sonradan Müslüman ve İslam terimlerinin kullanımı artmıştır. Osmanlı Türklerinin güçlenmesi ve Avrupa’da İslamiyet’in bayraktarlığını yapmasıyla Batı literatüründeki terminolojide önemli değişiklikler olmuştur. 17. yüzyılla birlikte “Sarazen” terimi neredeyse tamamen gözden düşmüştür. Yerini “Muhammedçiler” ve “Türkler” gibi terimler almıştır. Hussam S. Timani, “Saracens”, *Muhammed in History, Thought, and Culture: An Encyclopedia of the Prophet of God*, ed. C. Fitzpatrick, A. Walker, ABC Clío, Santa Barbara 2014, s. 538.

yaşayan Hristiyan ve Yahudi olmayan dini gruplara işaret etmektedir. Alıntıda Burchard, bölge halkının Hz. Meryem'e karşı saygısızlık yapmalarına ve onu inkâr etmelerine rağmen gördükleri mucize karşısında ona saygı duymalarını ve hurma ağacını kutsal saydıklarını vurgulayarak Hristiyanları ve Müslümanları inançları yönünde yakınlaştırma eğilimi içindedir.

Burchard'ın al-Matariyya'dan sonra en fazla üzerinde durduğu kutsal mekân Saidnaya'dır. Alman elçi, Şam'dan Mısır'a dönerken ziyaret ettiği Kudüs'e dair sessizliğini korurken Saidnaya'daki manastır hakkında okuyucuya bilgi aktarma gereği duymuştur:

“Şam'dan üç mil uzaklıkta Hristiyanların yaşadığı Saidnaya denilen dağlık bir yer vardır. Orada bir kayanın üzerinde on iki rahibe ve sekiz rahibin Tanrı ve Kutsal Bakireye hizmet ettiği yüce Bakirenin onuruna adanmış bir manastır vardır. Bu manastırda bir arşın boyunda ve yaklaşık yarım arşın genişliğinde ahşap bir kitabe gördüm... Bu kitabede Kutsal Bakirenin yüzü resmedilmiş fakat şimdi bunu söylemek inanılmazdır ki resim cisimleşmiş ve ondan devamlı balsamdan daha güçlü bir yağ akar ve koku yayılır. Hristiyan, Müslüman ve Yahudi olmak üzere pek çok kişi bu yağla hastalıkların her türlüşünden sıklıkla kurtulur. Çoğu kullanıldığı halde bu yağın hiç eksilmemesi dikkate şayandır... Yüce Bakirenin göğe kabulünde ve Noel Bayramında Müslümanlar, Hristiyanlarla beraber dua etmek için oraya akın eder ve Müslümanlar derin içtenlikleriyle dini törenlerde hediyelerini oraya sunarlar.”⁴⁵

Saidnaya'daki manastır Bizans İmparatorluğu zamanında inşa edilmiştir (547). Burchard, raporunda Hz. Meryem ikonunu konu edinerek ilk defa bu bilgiyi Avrupa'ya taşımıştır. 12. yüzyılın sonunda itibaren Saidnaya'daki mezkûr ikon hem Latince hem de Arapça yazılan eserlerde görülmektedir. 13. yüzyıldan sonra farklı dillerde yazılan kitaplarda da ikondan bahsedilmiştir.⁴⁶ Burchard, Hristiyanlar için kutsal mekanların yer aldığı al-Matariyya ve Saidnaya hakkında okuyucuya bilgi verirken iki bölgede Müslümanların Hristiyanlarla birlikte dua etmelerine ve Müslümanların Hz. Meryem'e derin saygı duymalarına dikkat çekmiştir.

Alman elçi Burchard kısa seyahat raporunun hemen hemen her paragrafında İslam idaresi altında herkesin hoşgörü ortamında yaşadığına vurgu yapmıştır. Müellif, Kahire'deyken gözlemlerini “*Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar kendi inançlarına uygun ibadet ederek orada yaşarlar. Orada çok sayıda Hristiyan kilisesi vardır.*”⁴⁷ şeklinde kâğıda dökmüştür. Mısır'da karaya ilk ayak bastığı İskenderiye şehrinin renkli dini

⁴⁵ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 290, 291; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 279, 280.

⁴⁶ Kedar, “Convergences of Oriental Christian, Muslim and Frankish Worshippers”, s. 92, 93.

⁴⁷ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 285; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 275.

yapısı karşısında şu ifadeleri kaydetmiştir: “İskenderiye’de her tür insan kendi dininin ibadetini özgürce yapabilir... Aynı şehirde çok sayıda Hristiyan Kilisesi vardır onların arasında biri de yeni şehrin duvarlarının dışında ve denizin yakınında bulunan Evangelist Aziz Mark Kilisesi’dir...”⁴⁸ Mısır’da yaşayan dindaşlarının durumunu “Hristiyanlar, Babil kralına [Sultan Selahâddin Eyyûbi] belli bir vergi ödeyerek Mısır topraklarının her yerindeki köy ve kasabalarda yaşarlar ve neredeyse her kasabada bir Hristiyan kilisesi vardır. Yine de bu insan ırkı, sefildir ve zavallı bir şekilde yaşar.”⁴⁹ şeklinde okuyucuya aktarmıştır. Burchard’ın metninin tamamı göz önünde bulundurulduğunda son alıntıdaki cümle dikkat çekicidir. Hemen hemen her paragrafta Müslüman ve Hristiyan inancındaki insanların uyumuna vurgu yapan müellif, İslam idaresi altında yaşayan Hristiyan halkın sefaletini dile getirmesi metnin tamamına yansıtığı düşünceyle çelişmektedir.

Müslümanların Günlük ve Dini Yaşantıları

Burchard seyahat raporuna, Akdeniz ve Ege’de uğradığı adalarda yaşayan insanlar, hayvanlar ve yetişen bitkiler hakkında bilgi vererek başlamıştır. Malta ve Pantelleria adalarında az da olsa Müslümanın yaşadığını ve onların yaşam şeklini çok iptidai bulunduğunu belirtmiştir. Pantelleria Ada’sından ayrıldıktan sonra altı günlük seyahatinin ardından Arapların ikamet ettiği bir bölgeye gitmiştir. Gittiği yerin ismini raporda belirtmemiştir.⁵⁰ Metnin bu kısmında Araplar⁵¹ hakkında şu genel ifadeleri kullanmıştır: “Bu insan ırkı açık havada evsiz bir şekilde yaşamayı seçer, ülkenin yaşanabilecek her köşesinde yaşarlar, ilahi ödül [cennet] düşüncesiyle böylesine kısa bir yaşam süresi içinde evler inşa etmeye ya da onların içinde yaşamaya ayıracak zamanlarının olmadığını söylerler.”⁵² İslam inancı bu dünyanın faniliğini öteki dünyanın ebedî olduğunu vurguladığı için Müslümanların görkem ve gösterişli bir yaşam sürmediklerini müellif söylese de onları anlamaktan uzaktır. Müslümanlarla ilgili açıklamalarına şu şekilde devam etmiştir:

“Ayrıca Müslümanlar, ülkelerinde öldükten sonra gidecekleri bir cennetin olduğuna inanırlar ve orada birincisinden şarap, ikincisinden süt, üçüncüsünden bal ve dördüncüsünden su akan dört nehrin olduğuna inanırlar. Onlar, orada her tür meyvenin yetiştiğini ve orada her ne isterseler yiyip içebileceklerini söylerler.

⁴⁸ Die Chronik Arnolds von Lübeck, s. 284; The Chronicle of Arnold of Lübeck, s. 273-74.

⁴⁹ Die Chronik Arnolds von Lübeck, s. 284, 285; The Chronicle of Arnold of Lübeck, s. 274, 275.

⁵⁰ Pantelleria ve Malta’dan sonra Burchard’ın içinde bulunduğu gemi Trablus’a uğramış olabilir.

⁵¹ Burchard metnin genelinde Müslümanları tanımlamak için Sarazen terimini kullanmasına rağmen bu alıntı da Araplar demiştir.

⁵² Die Chronik Arnolds von Lübeck, s.282; The Chronicle of Arnold of Lübeck, s. 273.

Onların her biri, arzularını doyurmak için her gün yeni bir kızla ilişkiye girecek ve eğer birisi savaşta bir Hristiyan tarafından öldürülürse o kişi cennette her gün on kızla eğlenecektir. Ve onlara bu kadınlar ne yapar, şimdi nerededirler ya da nasıl bakire olacaklar, kime göre onların bekâreti bozulacak diye sorduğumda bana bilmediklerini söylediler.”⁵³

Burchard, alıntıda Müslümanlar arasında çok güçlü olan öteki dünya inancına dikkat çekmiştir. Müellif cennet betimlemesinde orada dört ırmağın aktığından bahseder. Kur'an'da cennetteki dört ırmak “İçinde doğal nitelikleri bozulmamış su ırmakları, tadı bozulmamış süt ırmakları, içenlere lezzet veren şarap ırmakları, süzölmüş bal ırmakları bulunan bir bahçedir.” (Muhammed: 15) şeklinde tasvir edilmiştir. Cennette dört nehrin varlığı İslam'a özgü bir inanç değildir. Hindu inancında cennet kutsal Meru dağının üstünde yer alır ve oradan dört nehir akar. Eski Ahit'in Tekvin kitabında Aden'den bir ırmak çıktığı ve bu ırmağın daha sonra dört kola ayrıldığı yazılır (Pişon, Gihon, Dicle ve Fırat).⁵⁴ İslam inancına göre Müslümanlar cihat esnasında ölürse cennetin nimetleriyle ödüllendirilecektir. Burchard, Müslümanlara cennetteki hurilerle ilgili birtakım sorular yönelttiğini ancak cevabını alamadığını dile getirerek Müslümanların inançlarını sorgular.

Burchard Mısır betimlemelerinde bölgede yetişen meyvelere nispeten şarap üretiminin olmamasını “Dinden dolayı orada çok az miktarda şarap vardır ancak üretilse ülkenin doğası bol miktarda şarap üretmeye elverişlidir.”⁵⁵ sözleriyle eleştirmiştir. İslam dininin gereklerini ve Müslümanların günlük yaşantısına dair müellif şu satırları kaleme almıştır:

“Müslüman kadınlar dışarıya peçeli ve çarşafa sarılarak çıkarlar ve de asla halklarının ibadethanelerine girmezler. Bu kadınlar harem ağasının sıkı denetimi altında yaşar böylece önemli adamların eşleri, kocalarının kontrolü dışında evlerinden asla çıkamazlar. Kocanın ya da kadının erkek kardeşi ya da herhangi bir yakın akrabası kocanın izni olmaksızın kadının yaşadığı eve girmeye cüret edememesi de dikkate şayandır. Erkekler bir günlük ve gecelik zaman diliminde beş kez dua etmek için ciddiyetle toplanmaya alışık oldukları çağrıyla yani Müslümanların çan kulesinden yayılan bir sesle davet edildikleri ibadethaneye giderler. Bu vakitlerin her birinde Müslümanlar geleneğe uygun olarak yüz ve kafalarından başlayarak, ellerini, kollarını, bacaklarını, ayaklarını, özel bölgelerini ve makatlarını suyla yıkadıkları ve bundan sonra ibadet etmeye gittikleri ve secde etmeden asla dua etmemeleri dikkat çekicidir. Onlar, Muhammed'in en kutsal peygamber ve kanunlarının otoritesi olduğunu söylerken Tanrının tüm her şeyin yaratıcısı olduğuna gerçekten inanırlar. Hem yakınında hem de uzağında yaşayan Müslümanlar ayrıca geleneksel olarak son derece saygıyla hac vazifelerinde onu

⁵³ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 288; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 277.

⁵⁴ M. Süreyya Şahin, “Cennet”, *TDV İslam Ansiklopedi*, C. 7, TDV yay., Ankara 1993, s. 375.

⁵⁵ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 288; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 277.

ziyaret ederler. Onlar kanunlarının diğer otoritelerine de saygı duyarlar. Söz verildiği gibi onların her birine ayrı ayrı bir gelir sağlayarak ve evlilik sözleşmesi düzenleyerek her Müslümanın aynı anda yedi kadınla evlenmesine kanunen izin verilir. Buna ek olarak onların her biri kadın köleler ve hizmetçi kızlara sahiptir ki Müslüman sanki günah olmayacakmış gibi onlarla meşru olarak günaha girebilir. Bir Müslüman hür ya da köle bir kadından doğan oğullarından herhangi birini seçerek varis olarak atayabilir. Orada ayrıca pek çok dindar Müslüman vardır ki onlar sadece bir kadına sahiptir. Söylendiğine göre yedi eşe kadar izin verilir, cariye olmadıktan sonra dahası olamaz.”⁵⁶

Burchard bu paragrafta Müslüman erkeklerin camilerden gelen ezan sesiyle mescide gitmeleri, öncesinde abdest almaları ve günde beş kez bu ibadeti yapmaları, dua için muhakkak secde etmeleri gerektiği bilgilerini büyük ölçüde doğru anlatmıştır. Müellif, Müslümanların samimiyetle Allah'a inanmaları ve ibadet etmeleri karşısında şaşkınlığını gizlememiştir. Burchard, Müslümanların ibadetlerini anlatırken abdest, namaz, ezan gibi İslami terminolojiyi kullanmaması onun bu bilgileri gözlem yoluyla elde ettiği izlenimini uyandırmaktadır. Diğer taraftan Müslüman bir erkeğin şeriata uygun olarak yedi kadınla evlenebileceği bilgisi yanlıştır. İslamiyet'te eşler arasında adaleti sağlamak koşuluyla dört eş sınırlandırması vardır. Ancak Burchard'ın pek çok Müslümanın tek eşliliği tercih ettiğini belirtmesi objektifliğini gösterir.

Sonuç

Burchard von Strazburg 1175'te diplomatik bir görevle Mısır ve Suriye'ye seyahat etmiş ve görevinin ardından Avrupa'ya döndüğünde seyahat raporunu kaleme almıştır. Burchard'ın raporunun bir giriş ve sonuç kısmının olmaması, raporu birine ithaf etmemesi ve metinde yazım amacını belirtmemesi, muhtemelen onun seyahat notlarını yazarken başkalarının okumayacağını düşünmesinden kaynaklanmıştır. Raporun dil ve üslup yönünden oldukça yalın olması ve konuları dağınık bir şekilde ele alması bu düşüncüyü güçlendirmektedir.

Kaynaklarda Burchard'ın Yakın Doğu'ya seyahat etme sebebi iki taraf arasında daha önce imzalanmış ticari antlaşmaların süresini uzatmak ve Eyyübîlerin bölgedeki askeri durumu hakkında bilgi toplamak olarak geçmesine rağmen rapor diplomatik görüşme ve bölgenin siyasi-askeri durumu hakkında bilgi vermemektedir. Bu durumun en önemli sebebi Burchard von Strazburg'un yetkin bir diplomat olmamasıdır. Aynı zamanda araştırmacılar onun Şam'da Selahâddin Eyyûbi'yle görüşmediği, sultan adına

⁵⁶ *Die Chronik Arnolds von Lübeck*, s. 292, 293; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, s. 281, 282.

üst düzey bir yetkili tarafından ağırlandığı için bu görüşmeyi raporunda anlatma gereği duymadığını iddia eder. Nitekim Alman elçinin seyahat raporu sefaret amacını yansıtmamaktadır.

12. ve 13. yüzyıllarda Kutsal Toprakları konu edinen Hristiyan müelliflerin büyük bir kısmı Haçlı Seferi propagandası yapmak amacıyla Müslümanları inançsız ve kafir sıfatlarıyla nitelendirmiştir. Hatta Müslümanların Katolik Kilisesi'ni tehdit eden en büyük düşman olduklarını iddia etmişlerdir. Burchard ise raporunda yaşadığı dönemin Haçlı propagandası metinlerinin aksine Müslümanları ve İslam yönetimini oldukça objektif ele almıştır. Burchard, Eyyübîlerin bölgede tesis ettiği devlet geleneğinin hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler için huzur ortamı sunduğunu hayranlıkla kâğıda dökmüştür. Müellif raporunda zaman zaman Müslümanlarla Hristiyanları yakınlaştırmaya çalışmıştır. İslam idaresinde üç semitik dinin mensuplarının özgürce ibadet ettiklerine ve uyum içinde yaşadıklarına dikkat çekmiştir. Bu özelliğiyle Burchard'ın seyahat raporu Avrupa yazınındaki olumlu İslam algısının ilk örneklerinden biridir.

Kaynakça

- Akbari, Suzanne Conklin, *Idols in the East: European Representations of Islam and the Orient, 1100-1450*, Ithaca, London 2009.
- Amin, Abbas, *Ägyptomanie und Orientalismus: Ägypten in der deutschen Reiseliteratur (1175-1663), mit einem kommentierten Verzeichnis der Reiseberichte (383-1845)*, De Gruyter, Berlin, Boston 2013.
- Ayönü, Yusuf, *Selçuklular ve Bizans*, TTK yay., Ankara 2014.
- Borgolte, Michael, *Mittelalter in der größeren Welt: Essays zur Geschichtsschreibung und Beiträge zur Forschung*, yay. haz. T. Lohse, B. Scheller, De Gruyter, Berlin, Boston, 2014.
- Die Chronik Arnolds von Lübeck, Nach der Ausgabe der Monumenta Germaniae*, trc. J. C. M. Laurent, Mit einem Vorworte von J. M. Lappenger, Wilhelm Geffer's Verlagsbuchhandlung, Berlin 1853; *The Chronicle of Arnold of Lübeck*, Trc. Graham A. Loud, Crusade Text in Translation, Routledge, London, New York 2019.
- Die Kölner Königschronik, nach der Ausgabe der Monumenta Germaniae*, übersetzt von Karl Platner, Leipzig 1896.
- Hucker, Bern Ulrich, "Die Chronik Arnolds von Lübeck als 'Historia Regum'", *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, 44 (1988), ss. 98-381.
- İbni Cübeyr, *Endülüsten Kutsal Topraklara*, Çev. İsmail Güler, Selenge yay., İstanbul 2017.

- İnan Aliyazıcıoğlu, Zeynep, *Jakob Philipp Fallmerayer ve Eserlerinde Bizans-Osmanlı Doğusu İmgesi*, TTK yay., Ankara 2020.
- _____, “Kutsal Roma Cermen İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın Sultan Selahaddin Eyyubi ile Diplomatik Múnasebetleri”, *Selâhaddîn Eyyûbî ve Dönemi*, ed. Abdulhalim Oflaz, Hiperyayın, İstanbul 2019, ss. 543-563.
- Kedar, Benjamin Z., “Convergences of Oriental Christian, Muslim and Frankish Worshippers: The Case of Saydnaya and the Knights Templar”, *The Crusades and the military Orders: Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity*, Ed. Z. Hunyadi ve diğ., Central European University Press, Budapest 2001, ss. 89-100.
- Kurz, Daniela, *Geschlechteridentitäten und Geschlechterrollen in der Geschichtsschreibung des 11. Und 12. Jahrhunderts: Am Beispiel von Adam von Bremen, Arnold von Lübeck und Helmold von Bosau*, Karl-Franzens-Universität Graz (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2010.
- Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2016.
- Laurent, J., “Burchard von Sraßburg”, *Serapeum: Zeitschrift für Bibliothekswissenschaft, Handschriftenkunde und ältere Literatur*, 19 (1858), ss. 145-154.
- Lilie, Ralp-Johannes “Manuel I. Komnenos und Friedrich I. Barbarossa: Die deutsche und die byzantinische Italienpolitik während der zweiten Hälfte des 12. Jahrhunderts in der neueren Literatur”, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 42. Band, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1992, ss. 157-170.
- Özcan, Altay Tayfun, “Lübeckli Arnold'un Chronica Slavorum Adlı Eserinde Arslan Heinrich'in II. Kılıç Arslan'ı Ziyareti (1173) Bahsi ve Kayıtlarının Bazı Sorunları Üzerine”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1 (2016), ss. 191-217.
- Özkutlu, Seyit, “Orta Çağ'da Papalık Yasakları ve Müslüman Doğu: Latin Noter Kayıtları Işığında Doğu-Batı Ticareti (1162-1350)”, *Belleten*, 83/297 (2019), ss. 485-518.
- Polat, Ziya, “Selahâddin Eyyûbî'nin Kudüs Haçlı Krallığı ile Yaptığı Şam Antlaşması (571/1175)”, *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 3/2 (2017), ss. 163-181.
- Scheffer-Boichorst, Paul, “Der Kaiserliche Notar und der Straßburger Viztum Burchard”, *Gesammelte Schriften von Paul Scheffer-Boichorst*, Verlag von E. Eberig, Berlin 1905, ss. 225-247.
- Şahin, M. Süreyya, “Cennet”, *TDV İslam Ansiklopedi*, C. 7, TDV Yay., Ankara 1993.
- Şeşen, Ramazan, *Salâhaddîn Eyyûbî ve Devlet*, Çağ yay., İstanbul 1987.

- _____, “Selahâddin-i Eyyûbî”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36, TDV Yay., İstanbul 2009.
- _____, “Eyyübîler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12, TDV Yay., İstanbul 1995.
- Thomsen, Christiane M., *Burchards Bericht über den Orient: Reiseerfahrungen eines staufischen Gesandten im Reich Saladins 1175/1176*, De Gruyter, Berlin 2018.
- Timani, Hussam S., “Saracens”, *Muhammad in History, Thought, and Culture: An Encyclopedia of the Prophet of God*, ed. C. Fitzpatrick, A. Walker, ABC-CLIO, Santa Barbara 2014.
- Tolan, John V., *Sons of Ishmael: Muslims through European Eyes in the Middle Ages*, University Press of Florida, Gainesville 2008.
- _____, “Burchard of Strasbourg”, *Christian-Muslim Relations: A Bibliographical History*, Vol 3 (1050-1200), ed. D. Thomas-A. Mallett, Brill, Leiden, Boston 2011.
- Worstbrück, F., “Burchard von Straßburg”, *Die Deutsche Literatur des Mittelalters: Verfasserlexikon I*, De Gruyter, Berlin, New York, 1978.